

mantık ve hendese de bildiği, irticâlen şiir söyleyecek yeteneğe sahip olduğu rivayet edilmektedir. İbnü'n-Nehhâs 7 Cemâziyelâhir 698 (12 Mart 1299) tarihinde Kahire'de vefat etti; Karâfe'de, aynı yıl ölen Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Mansûr Lâçin'in kabri yanına defnedildi.

İbnü'n-Nehhâs şiirle de meşgûl olmuştur. İbn Tağrîberdî onun şiirlerinin vasat derecede olduğunu söyler (*en-Nücûmü'z-zâhire*, VIII, 184). Cemâleddin İbn Mâlik et-Tâî hakkında nazmettiği mersiyesi en meşhur kasidelerindendir (Fîrûzâbâdî, s. 201). Makkarî, İbnü'n-Nehhâs'ın bazı şiir ve kasidelerinin XI. (XVII.) yüzyıla kadar büyük ilgi gördüğünü kaydeder (*Nefhu't-tîb*, II, 228). Ancak Makkarî'nin, 1052'de (1642) vefat eden şair Fethullah İbnü'n-Nehhâs el-Medenî'yi onunla çağdaş gösterdiği dikkate alınarak bu iki şairin şiirlerini birbirine karıştırdığı söylenebilir. Nitekim bazı çağdaş müellifler de (krş. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 527; Kehhâle, VIII, 219) İbnü'n-Nehhâs el-Medenî'nin divanını İbnü'n-Nehhâs el-Halebî'ye nisbet etmişlerdir. İbnü'n-Nehhâs, alçak gönlülüğü sebebiyle ulemâ kıyafetini terk edip sıradan insanlar gibi giymiş, derslerinde fasih dil yerine genellikle halk dilini kullanmıştır. Son derece din-dar, dürüst ve güvenilir bir kimse olduğu için bazı kadıların onun şahitliğini iki kişinin şahitliği yerine saydığı (Safedî, *A'yûn-nû'l-âşır*, IV, 196; a.mlf., *el-Vâfi*, II, 11-12), değerli kitaplarla donattığı zengin bir kütüphanesinin bulunduğu (a.g.e., II, 11; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 294) kaydedilmektedir.

Eserleri. 1. *et-Ta'likâ*. İmrûülkays'ın divanının şerhi olup Escorial Library'de (nr. 302) bir nüshası mevcuttur (Brockelmann, *GAL*, I, 363; *Suppl.*, I, 50). 2. *Hed'ü me-hâtî'l-killeteyn ve cilâ'ü zâtî'l-hulle-teyn* (*Hedyü Ümmehâtî'l-mü'minîn*). Şevvâ el-Halebî olarak tanınan Ebû'l-Mehâsin Yûsuf b. İsmâil el-Kûfî'nin "Kaşide fi-mâ yukâil bi'l-vâv ve'l-yâ" adlı manzumesinin şerhi olan eserin (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1344) bir nüshası Köprülü Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 1499). 3. *Şerhu'l-Mu-karrib*. İbn Uşûr el-İşbîlî'nin nahve dair eserinin "Bâbü'l-Vakf" bölümüne kadar şerhi olup Emîr Sinâneddin Beşşâr er-Rûmî için kaleme alınmıştır (Ebû Hayyân el-Endelüsî, s. 333; Safedî, *el-Vâfi*, II, 13).

İbn Cinnî'nin, Ferrâ'nın *Kitâbü'l-Hudûd*'u ile Sa'leb'in *Me'ânin ve fevâ'id*

adlı eserleri üzerine düştüğü hâşiye ve ta'liklerin derlenmesiyle meydana getirildiği bir mecmuanın (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 192, 527) İbnü'n-Nehhâs'ın el yazısıyla olan bir nüshası Escorial Library'de (nr. 778) bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Hayyân el-Endelüsî, *Tezkiretü'n-nühât* (nşr. Afîf Abdurrahman), Beyrut 1406/1986, s. 52-53, 333; Zehebî, *el-İber*, III, 392; a.mlf., *Ma-rifetü'l-kurra'* (Altıkulaç), III, 1415; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 294-297; IV, 72; Safedî, *A'yûn-nû'l-âşır* (nşr. Ali Ebû Zeyd v.dğr.), Dimaşk 1418/1998, IV, 194-201; a.mlf., *el-Vâfi*, II, 10-15; Süb-kî, *Tabakât* (Tanâhî), IX, 97, 400; İsnevî, *Tabakâtü's-Sâfi'yye*, II, 507-508; İbn Kesîr, *el-Bî-dâye*, XIII, 218; İbn Dokmak, *Tercümânü'z-zamân fi terâcimi'l-a'yân*, TSMK, III, Ahmed, nr. 2927, XIII, 259-260; Fîrûzâbâdî, *el-Bülga fi terâcimi e'immeti'n-nahv ve'l-luğa* (nşr. Muhammed el-Misrî), Dimaşk 1392/1972, s. 200-201; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, II, 46; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü'n-nühât ve'l-lugaviyyîn* (nşr. Muhsin İyâz), Necef, ts. (Matbaatü'n-Nu'mân), s. 27-28; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmîne*, Haydarâbâd-Dekken 1396/1976, VI, 58; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, VIII, 183-184; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 13-14, 231; a.mlf., *Hûs-nü'l-muhâdara*, I, 534; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-hicâl*, II, 261; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, II, 227-228; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1344, 1805; Râgib et-Tabbâh, *İ'lâmü'n-nübelâ' bi-târîhi Halebî's-şehbâ'*, Halep 1343/1925, IV, 533-544; Brockelmann, *GAL*, I, 363; *Suppl.*, I, 50, 192, 527; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VIII, 219.

İSMAİL DURMUŞ

İBNÜ'n-NETTÂH

(ابن النطاح)

Ebû Abdillâh (Ebû Ca'fer) Muhammed
b. Sâlih b. Mihrân
en-Nettâh el-Kureşî el-Basrî
(ö. 252/866)

Hadis âlimi ve tarihçi.

Basra'da doğdu. Dedesi Nettâh'a nisbetle İbnü'n-Nettâh diye meşhur oldu. Nettâhî nisbesi (Sem'ânî, V, 505) ve Ebû't-Teyyâh lakabıyla da anılır (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IX, 227). Kureşî nisbesini Hâşimoğulları'nın âzatlısı olması dolayısıyla almıştır. İbnü'n-Nettâh, ilk eğitimi Basra'da babasından aldıktan sonra Bağdat'a giderek Ebû Seleme Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ebû Âsım en-Nebîl, Hasan b. Süleyman, Ertât b. Hâtim, Hasan b. Meymûn gibi şahsiyetlerden hadis öğrendi. Tarih alanında ise Vâkıdî, Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ ve Ebû'l-Hasan el-Medâinî'den istifade etti. Öğrencileri arasında İbn Ebû'd-Dünyâ, Ahmed b.

Ali el-Cezzâr, Bişr b. Mûsâ el-Esedî, Heysem b. Halef ed-Dûrî ve İbn Nâciye'yi saymak mümkündür. Kaynaklarda İbn Şâhin'e dayanılarak İbnü'n-Nettâh'ın 252 (866) yılında vefat ettiği kaydedilmektedir. Çağdaş yazarlardan Abbas el-Azzâvî ise onun vefat tarihini 242 (856) olarak vermiştir.

İbnü'n-Nettâh hadisçiliği yanında tarihçi, nesep âlimi siyer ve megâzî râvisi olarak da meşhur olmuş, ayrıca İbrâhim b. Zâdân b. Sinân el-Basrî'den "hikâye"ler naklettiği belirtilmiştir (İbnü'n-Nedîm, s. 120). İbn Hibbân onu sika kabul etmiş ve *eş-Şikâ't*'inde biyografisine yer vermiştir. İbn Hacer de hakkında sadûk terimini kullanmıştır. İbnü'n-Nettâh'ın muhaddislerce güvenilir sayılması kendisinin tarihçiliğine olan güveni de arttırmıştır. Zehebî, Bahşel ve Rezzâz lakaplarıyla tanınan Eslem b. Sehl'in kendisinden naklettiği uydurma bir rivayet dolayısıyla İbnü'n-Nettâh'a *Mizânü'l-i'tidâl*'inde yer vermiş ve bu rivayetin Eslem'den kaynaklanan bir vehim olduğunu ifade etmiştir (III, 582).

Abbâsî Devleti'ne dair nesir türünde kitap yazan ilk müellifin İbnü'n-Nettâh olduğu ileri sürülmektedir (Abbas el-Azzâvî, s. 239). Ancak günümüze ulaşmış ulaşmadığı kesin biçimde tesbit edilemeyen bu eserin orijinal bir çalışma mı, yoksa aynı konuya dair bir eser yazdığı kaydedilen Heysem b. Adî, İbnü'n-Nasrî (Rosenthal, s. 89) veya Ebû'l-Hasan el-Medâinî'nin eserlerinin ilâvelerle geliştirilmiş bir versiyonu mu olduğu belirlenememiştir. Abdülâzîz ed-Dûrî, Bağdat Mek-tebetü medreseti Ebî Hanîfe'de bulunan müellifi meçhul bir yazmayı *Ahbabü'd-Devleti'l-Abbâsiyye ve fihî ahabârü'l-Abbâs ve veledih* adıyla neşretmiş, eser-in İbnü'n-Nettâh'a aidiyetinin kuvvetle muhtemel olduğunu ileri sürmüştür (*Ahbabü'd-Devleti'l-Abbâsiyye ve fihî ahabârü'l-Abbâs ve veledih*, neşreden giriş, s. 16). Hz. Abbas'tan itibaren Abbâsî hânedanına mensup kişilerin hayatını ve yaşadıkları ibretli olayları anlatan eserin başından birkaç sayfasiyla son kısmının ek-sik olduğu anlaşılmaktadır. İbnü'n-Nettâh'a kaynaklarda *er-Red'âlâ Ebî Ubeyde fi Kitâbi'd-Dibâc*, *Kitâbü Ef'hâzî'l-Arab*, *Kitâbü Ensâbi Ezdi 'Umân*, *Kitâbü'l-Büyûtât*, *Kitâbü Ma'keli Zeyd b. 'Alî* adlı eserler de nisbet edilmektedir (İbnü'n-Nedîm, s. 120).

BİBLİYOGRAFYA :

Mes'ûdî, *Mürûc'ü'z-zeheb*, I, 13; İbn Hibbân, *eş-Sikât*, Haydarâbâd 1403/1983, IX, 125; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 120; Hattib, *Târîhu Bağdâd*, V, 357-358; Sem'ânî, *el-En-sâb* (Bârûdî), V, 505; İbnü'l-Esîr, *el-Lübâb*, III, 315; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 582; a.mlf., *el-Müştebih*, s. 644; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IX, 227; a.mlf., *Tebîrü'l-müntebih*, s. 1422; a.mlf., *Takrîbü't-Tehzîb* (Avvâme), s. 484; Abbas el-Azzâvî, *et-Ta'rif bi'l-mü'errihin fi 'ahdi'l-Moğol ve't-Türkmân*, Bağdad 1376/1957, s. 239; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 88-89; F. Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 89, 410, 509; *Ahbarü'd-Devleti'l-'Abbâsiyye ve fihî Ahbarü'l-'Abbâs ve velehdî* (nşr. Abdülâzîz ed-Dûrî), Beyrut 1971, neşreden giriş, s. 7-16; F. Omar, "İbn al-Naṭṭāḥ", *El²* (İng.), III, 899; Hasan Yusuḫî Eşkûrî, "İbn Neṭṭāḥ", *DMBİ*, V, 50.

SELMAN BAŞARAN

İBNÜ'n-NUSAYR

(ابن النصار)

Ebû Şuayb Muhammed
b. en-Nusayr en-Nemîrî
(ö. 270/883)

Nusayrîliğin kurucusu olduğu
ileri sürülen kişi
(bk. NUSAYRÎLİK).

İBNÜ'r-RABVE

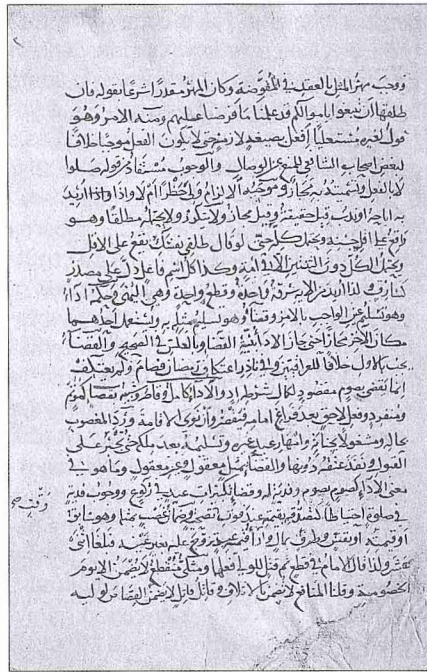
(ابن الربوة)

Ebû Abdillâh Nâsirüddîn
Muhammed b. Ahmed b. Abdilâzîz
el-Konevî ed-Dimaşkî
(ö. 764/1363)

Hanefî fakihî.

Aslen Konyalı olup 679 (1280) yılı başlarında Dimaşk'ta doğdu ve burada yaşadı. Radiyyüddin İbrâhîm b. Süleyman el-Mantıkî'den Burhâneddin el-Merginânî'nin *el-Hidâye* adlı eserini okuyarak 721 (1321) yılında fetva icâzeti aldı. Ayrıca Sadreddin Ali el-Hanefî ve İbn Balaban'dan fıkıh öğrendi. Fıkıh, usûl-i fıkıh, ferâiz ve Arapça gramerinde uzmanlaştı. Dimaşk'taki Yelboğa el-Yahyâvî Camii'nde müderris ve hatip olarak görev yaptı. el-Mukaddemiyetü'l-Cevvâniyye Medrese-si'nde ders verdi. Ebû İshak Burhâneddin İbrâhîm b. Mûsâ b. Eyyûb el-Ebnâsî kendisinden ders ve fetva icâzeti aldı. 759'da (1358) gittiği Kahire'de bir süre ikamet etti. Hac görevini yerine getirdikten sonra Dimaşk'a döndü ve 20 Cemâziyelevvel 764 (7 Mart 1363) tarihinde burada vefat ederek Süfîye Kabristanı'na defnedildi.

İbnü'r-Rabve'nin eserlerinden, yalnız Ebû'l-Berekât en-Nesefî'nin usûl-i fikha dair *Menârü'l-envâr*'ının muhtasarı olan

İbnü'r-Rabve'nin *Kudsü'l-esrâr fi'htisârî'l-Menâr* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 664/1)

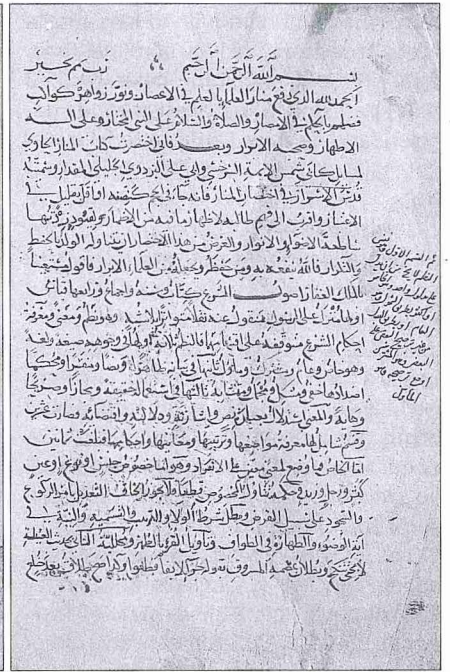
Kudsü'l-esrâr fi'htisârî'l-Menâr günü-müze ulaşmıştır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 664/1, vr. 1-14; Lâleli, nr. 3658, vr. 86-105). Kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Şerhu'l-Menâr*, *el-Mevâhibü'l-Mekkiyye fi şerhi Ferâ'izi's-Sirâciyye*, *ed-Dürrü'l-münûr fi hâli işkâli'l-kebîr* (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin *el-Câmî'u'l-kebîr*'inin şerhidir). Ayrıca Kâtib Çelebi, Habbâzî'nin eksik kalan *el-Hidâye* şerhini *Tekmilâtü'l-fevâ'id* adıyla tamamladığını kaydederek (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2033).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Râfi', *el-Vefeyât* (nşr. Sâlih Mehdi Abbas - Beşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1402/1982, II, 256-258; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIV, 300; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muḫḫḫ*, III, 42-43; İbnü'l-İrâkî, *ez-Zeyl 'ale'l-İber* (nşr. Sâlih Mehdi Abbas), Beyrut 1409/1989, I, 115-117; Makrîzî, *es-Sülûk*, III/1, s. 88; İbn Kâdî Şühbe, *et-Târîh* (nşr. Adnân Der-vîş), Dimaşk 1994, II, 412; III, 98, 117, 235; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, III, 327; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, XI, 83; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim fi ṭabakâti'l-Hanefiyye*, Bağdad 1962, s. 61; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-me-dâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 598; İbn İyâs, *Bedâ'ü'z-zühûr*, I/2, s. 9; *Keşfü'z-zunûn*, I, 570; II, 1247, 1824, 2003, 2033; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 156; Tebrizî, *Reyhânetü'l-edebe*, Tebriz 1347 hş., VII, 532; Brockelmann, *GAL*, II, 251; *Suppl.*, II, 265; Kahrâh Mukîmî, "İbn Rabve", *DMBİ*, III, 546-547.

CENGİZ KALLEK

İBNÜ'r-RAKİK

(bk. RAKİK el-KAYREVÂNÎ).

İBNÜ'r-RÂVENDİ

(ابن الراوندى)

Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Yahyâ
b. Muhammed b. İshâk er-Râvendî
(ö. 301/913-14 [?])

Mülhidge fikirleri yansıtan eserleri
ve müfrit Şiiğiyle tanınan
kelâm âlimi ve filozof.

Horasan'ın Merverrûz şehrine bağlı Rîvend köyünde dünyaya geldi. Ancak muhtemelen İsfahan'ın köylerinden Râvend'de doğduğu yolundaki yanlış bir rivayetten dolayı Râvendî nisbesiyle tanındı. İbnü'l-Cevzî onu Rîvendî olarak anan müelliflerin ilkidir (*el-Muntazam*, VI, 99). Hayatının en önemli dönemini Bağdat'ta geçirdi. Buraya gelişinde Mu'tezile fikir çevreleriyle yakın temas kurduysa da daha sonra bu çevreyle arası bozulunca bir kısmı Şii karakterli, bir kısmı mülhidlik sayılan görüşleri yüzünden aleyhinde şiddetli bir kampanya başlatıldı. Birbirinden çok farklı fikir akımlarının katıldığı bu kampanya sebebiyle İslâm düşünce tarihinde